

Wilde en gehouden zwijnen samen de klos bij **Afrikaanse Varkenspest**

TEKST SOPHIE DELEU FOTO UNSPLASH

De schrik zit er goed in. Veel varkensboeren en hun dierenartsen staat de uitbraak van Klassieke Varkenspest (KVP) in 1997 nog levendig voor de geest. Aangezien er een non-vaccinatiebeleid van kracht was, werd aanvankelijk geprobeerd de ziekte zonder vaccineren tot staan te brengen. Draconische maatregelen waren nodig. Niet alleen om de ziekte te bestrijden, maar ook om een eind te maken aan ernstig dierenleed in de overvolle stallen. Sindsdien wordt bij dierziekte-uitbraken indien mogelijk ringvaccinatie ingezet. Bij Afrikaanse Varkenspest (AVP) kan dat niet. Een eventuele uitbraak is dus zonder meer een nachtmerrie.

Rudof Raymakers van Veterinair Centrum Someren geeft toe dat een aantal zaken veel beter geregeld zijn dan toen. "Bij de uitbraak van KVP moest een 'standstill' nog worden afgekondigd door de burgemeester en werd als mededeling opgehangen aan het gemeentehuis. Voordat alle betrokkenen op de hoogte waren hadden zich al de wildste verslepingen voorgedaan." Raymakers was toen voorzitter van de Groep Geneeskunde van het Varken en heeft er vele slapeloze nachten van gehad.

PANIEKVOETBAL

"We waren toen niet alert genoeg op varkenspest, nu gelukkig wel," legt hij uit. "De draaiboeken zijn beter en er is regulier deskundigenoverleg, dat gewoon doorloopt in vredetijd. Er vinden ook oefeningen plaats." En de informatievoorziening is op orde. Zijn jonge collega, Marc Schyns is afgestudeerd in 2013 en kan zich moeilijk iets voorstellen bij de situatie van 1997. "Te bedenken dat je niet met een druk op de knop kon ophoesten waar allemaal varkens werden gehouden ..." Er waren in Zuid-Nederland - naast grote bedrijven - veel boeren met enkele tientallen mestvarkens in de schuur. De administratie was een uitdaging, want ict stond nog in de kinderschoenen. Ook bestuurlijk was het paniekvoetbal. Aan een zogenaamd Basisoverleg in Den Haag nam de KNMvD niet eens officieel deel. De dienst werd er uitgemaakt door stakeholders, niet gehinderd door kennis van dierziektebestrijding. En er was geen internet. Dat is helemaal slecht voor te stellen. Op mijn vraag hoe Schyns zich informeert over het laatste nieuws met betrekking tot AVP, luidt het antwoord: "Via filmpjes, via whatsapp en digitale kanalen. En nieuwsbrieven via e-mail en websites natuurlijk." Klanten hebben daarin

ook een rol. Langs de digitale weg gaat heel wat informatie heen en weer, zoals filmpjes en berichten. De dierenarts staat tussen de bedrijfsbezoeken door continu in contact. “Als iemand iets ziet of iets hoort, wordt dat meteen gedeeld.” Dat maakt heel veel verschil. “Je houdt elkaar alert,” zegt Schyns, die samen met zijn collega’s in Someren veel uitmaakt van een groter samenwerkingsverband van varkensdierenartsen in het zuiden.

HET GROTE BOEK

Sommige dingen veranderen niet. Zowel Schyns als Raymakers grijpen graag terug op het ‘grote boek’ met varkensziekten. Daarin staat dat AVP gepaard gaat met ernstige ziekteverschijnselen: koorts, bloederige diarree, bloedingen, afsterving van de huid, abortus, zwakte en sterfte. Dieren kunnen virusdrager worden en de ziekte verspreiden. Er is geen behandeling en er is geen vaccin. In Afrika, Rusland, Oekraïne en een aantal EU-landen (onder meer Polen en Italië) is de ziekte endemisch. Verspreiding naar ons land kan via vlees of vleesproducten van besmette varkens. Direct contact tussen varkens is een efficiënte verspreidingsroute. Indirecte verspreiding via mensen en materialen verloopt minder makkelijk dan bij KVP.

Enerzijds is er goede hoop dat preventieve maatregelen kunnen voorkómen dat de ziekte in Nederland uitbreekt. “Het is een echte contactziekte dus met goede biosecurity hoeft het je bedrijf niet te treffen,” legt Raymakers uit. Anderzijds is menselijk gedrag minder goed te beheersen dan je op het eerste gezicht zou denken. Schyns: “Er werken in Nederland veel mensen die afkomstig zijn uit besmette gebieden. Die brengen gemakkelijk vlees mee van thuis (zoals salami) en gooien de restanten ergens in een prullenbak. Als varkens hiervan eten kunnen ze besmet raken. Veel varkenshouders zijn er om die reden toe overgegaan om de lunch op hun bedrijven beschikbaar te stellen.” Uiteraard is het nog veel moeilijker te voorkomen dat wilde zwijnen vleesafval eten dat bijvoorbeeld door chauffeurs langs de snelweg is gedumpt. Vandaar het initiatief van dierenarts Sam de Snoeck om informatieve flyers uit te delen op de parkeerplaatsen langs de A2. Nederland moet niet letterlijk distributieland worden. “Want zelfs als AVP alléén onder de wilde zwijnen uitbreekt, hebben we een reusachtig probleem”, legt Raymakers uit.

“Niet alleen vormt het een groot gevaar voor de gehouden varkens met uitloop en de hobbyvarkens. Maar de handel in gehouden varkens en -producten kan er zodanig onder leiden dat veel professionele bedrijven failliet gaan.” Schyns doet er nog een schepje bovenop: “Ik vrees het ergste voor het imago van varkensvlees.”

DIERENLEED EN STERFTE

Niet alleen varkensdierenartsen en -houders zijn benauwd dat AVP zich voordoet onder wilde zwijnen. Laurens Hoedemaker, dierenarts en directeur van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, voelt zich sterk verantwoordelijk voor hun gezondheid en welzijn. “Dat klinkt misschien tegenstrijdig, maar voor ons is jagen zorgen voor én eten uit de natuur.” Als dierenarts en jager is hij vertrouwd met het doden van dieren, iets wat hem nog altijd met ontzag vervult. “Net als bij een euthanasie, gaat het schieten van een dier gepaard met respect.” Zijn grootste zorg is dat AVP na een eventuele uitbraak onder wilde zwijnen in Nederland endemisch wordt. “Zeker in Brabant en Limburg houden de wilde zwijnen zich niet meer aan de grenzen van de leefgebieden. Het is volstrekt onmogelijk een gebied dat geen natuurreservaat is, te isoleren, laat staan uit te kammen en leeg te houden. Zeker met de aanzitjacht, de enige jaagmethode die tot voor kort was toegestaan.” Hoedemaker legt uit dat het in de leefgebieden op de Veluwe en in De Meinweg pakweg twintig uur kost om een wild zwijn te doden. “Buiten de leefgebieden moet je zestig tot tachtig uur per zwijn rekenen. Daarmee breng je een AVP-uitbraak echt niet tot staan.” Net als zijn collega-varkensdierenartsen is hij daarom voorstander van het handhaven van de zogenaamde nulstand: geen wilde zwijnen buiten de leefgebieden. “Ik moet er namelijk niet aan denken dat de ziekte endemisch wordt onder onze wilde zwijnen. Het is een ernstige ziekte met veel dierenleed, verzwakking en sterfte. En als ze praktisch allemaal besmet zijn, kunnen we ze ook niet meer consumeren. Dan wordt jagen simpelweg ‘afschieten’ met het oog op dierziektebestrijding. Dat zou eeuwig zonde zijn.” Minister Schouten van LNV heeft in een brief aan de Tweede Kamer inzake AVP laten weten dat ze op verzoek van de provincies de mogelijkheden voor jacht op wilde zwijnen heeft verruimd door tijdelijk een vorm van bewegingsjacht toe te staan. In tegenstelling

tot ‘wachtjacht’ worden de zwijnen in beweging gebracht, waardoor ze zich minder goed schuil kunnen houden. In combinatie met het gebruik van nachtzichtapparatuur en geluiddempers moet het aldus mogelijk zijn meer zwijnen tegelijk te schieten. “Als je er twee of drie kunt schieten, kom je in de buurt van de twintig uur per zwijn, zoals in de leefgebieden,” legt Hoedemaker uit. In dezelfde brief worden overigens ook maatregelen aangekondigd die moeten voorkómen dat wilde zwijnen de kans krijgen besmet afval te consumeren.

HEFTIGE CONFRONTATIE

Ook al zijn de maatregelen rationeel gezien goed te verdedigen, de situatie is allesbehalve gemakkelijk. Natuurmonumenten bijvoorbeeld, is enorm geschrokken van de plannen om de jacht op wilde zwijnen te intensiveren. De organisatie beschrijft het wilde zwijn als een ‘prachtig, waardevol dier dat thuishoort in de Nederlandse natuur en het Nederlandse landschap’. Natuurmonumenten betwijfelt of de maatregel wel nodig is, vanwege ‘een klein risico op een ziekte die nog niet in de buurt is’. “Zo’n heftige confrontatie tussen natuur en dierhouderij in Nederland zien we steeds vaker,” zegt Joost van Herten, dierenarts en beleidsmedewerker bij de KNMvD. “Jagers zitten voor natuurliefhebbers sowieso in een ‘verdacht kamp’. Ze lijken vooral te willen jagen. Net zoals varkenshouders alleen maar uit lijken te zijn op economisch gewin.” De realiteit is echter dat we als samenleving een verantwoordelijkheid dragen voor álle dieren. Wilde dieren vormen een slag apart, omdat zij geen eigenaar hebben en zich niet houden aan grenzen. Eigenlijk zijn ze daardoor ‘van niemand en van

iedereen’. Natuurmonumenten heeft in deze kwestie dus evenveel recht van spreken als de varkenssector. Bestuurlijk gezien is het ook ingewikkeld. Het faunabeheer is ‘gedecentraliseerd’, dat wil zeggen dat elke provincie nuances mag aanbrengen in het (jacht)beleid en de uitvoering daarvan.

Dierenartsen moeten in een situatie als deze een complexe afweging maken, willen ze tot een standpunt komen. Ook Van Herten moet er niet aan denken dat AVP daadwerkelijk uitbreekt, al is het ‘bureau’ zo goed mogelijk voorbereid. “We hebben hier een strak draaiboek klaarliggen voor het geval dat, maar dat gaat voor een deel over netelige zaken zoals grootschalige euthanasie van jonge biggen en aborteren van zeugen. Zoiets laat geen dierenarts onberoerd. Om nog maar te zwijgen van de economische consequenties.” Verder is het duidelijk dat de ziekte beter kan worden ingedamd, als ze uitbreekt onder gehouden varkens dan onder wilde zwijnen. “Iedereen vindt het akelig om bedrijven te ruimen, maar professionele dierhouders weten dat het soms niet anders kan. Er is draagvlak voor harde maatregelen om de ziekte te stoppen.” Van Herten vraagt zich in alle ernst af hoe het moet met een uitbraak onder wilde zwijnen. “Dan hebben we feitelijk alleen de jacht.” Schrik is dus zeker terecht. Net als Natuurmonumenten vinden dierenartsen wilde zwijnen prachtige, waardevolle dieren die het verdienen dat er preventieve maatregelen worden getroffen. Dat gehouden varkens bij een uitbraak in hun val worden meegesleurd, maakt het extra angst-aanjagend. Want hoe goed de bestrijding dan ook op gang komt, het is vrijwel zeker te laat.